

Collegiale en methodische reflecties op de drie praktijkberichten

In reflectie op de drie praktijkberichten bibliodrama analyseren en peilen Jan Lap en Marjorie Lap-Streur de creatieve krachten die bibliodrama in mensen losmaakt. Een energie om anders naar zichzelf, naar elkaar en naar een zinrijk verhaal te leren kijken en luisteren.

Komend uit de traditie van ‘*participant centered bibliodrama*’ was het even schakelen toen we het verzoek kregen om wat gedachten onder woorden te brengen bij drie praktijkverslagen uit de traditie van ‘*text centered bibliodrama*’.

In de laatstgenoemde traditie is de tekst het uitgangspunt van de bibliodramatische activiteit. Men neemt vooraf kennis van de tekst. De bijbelscène wordt uitgezet conform de gegevens van de tekst. De gehele bibliodramagroep mag vervolgens vanuit de tekst rollen kiezen en spelen. Men kan inbreng hebben vanuit eigen beleving, zelfs fantaserend of via voorbereiding binnen een groepje rondom de rolpersonage. Er ontstaan meerdere interacties, vaak buiten de tekst om, maar de tekst biedt daar wel ruimte voor. Zo komen er nieuwe kansen voor interpretatie tevoorschijn. Meestal volgt een uitwisseling van ervaringen met het spel of een

gesprek over gevonden betekenissen.

De andere traditie komt voort uit het psychodrama. Eén persoon staat centraal (protagonist). Deze doet een onderzoek naar een eigen levensthema. De bijbeltekst wordt niet gelezen. Wat er van het bijbelverhaal rondhangt in de herinnering van de protagonist wordt als eerste input gezien. De bijbelse gebeurtenis kan licht werpen op het levensthema; het eigen leven kan zoeklicht zijn om de bijbeltekst te verstaan. De groepsleden krijgen hun rol ingesproken door de protagonist, en kunnen binnen het ingesproken referentiekader improviseren. De protagonist bewaakt wel de grenzen van deze inbreng. Na de actiefase vertellen de andere groepsleden wat er door dit bibliodrama is aangeraakt uit hun eigen leven. Daarna wordt de tekst gelezen. Opvallende zaken worden besproken.

De internationale, Europese en wereldwijde bibliodrama-netwerken laten deze werkwijzen ►

in volle vrijheid naast elkaar bestaan. Vele varianten zijn bovendien waar te nemen. De variëteit wordt onderling gerespecteerd.

Gemeenschappelijke kenmerken

Interessant genoeg zijn vertegenwoordigers van de diverse richtingen het op veel punten met elkaar eens. Het gaat dan om kenmerken die vrijwel alle bibliodrama-varianten gemeen hebben en die hogelijk gewaardeerd worden. Hier zijn er een paar.

Groep

Bibliodrama is erbij gebaat dat de deelnemers met graagte deelnemen en een hoog energie-niveau hebben. Ook is verbondenheid van de groep met het thema een belangrijke stimulans.

Inspiratie

Louter herhalen of naspelen brengt geen betekenisverruiming. Betekenisverruiming ontstaat door het oprekken van traditionele grenzen, het kijken achter de tekst, het zoeken naar wat niet uitgesproken of opgeschreven is, dimensies

toevoegen. Ruimte bieden aan spontaniteit en creativiteit verhoogt de inspirerende kracht van bibliodrama.

Actie-driehoek

De individuele speler, de groep en de tekst versterken elkaar. Aan alle drie ontspringt creativiteit, wordt kracht ontleend en geschiedt verrijking. De verstrengeling van de drie wordt ook weer losgekoppeld: de spelers leggen hun rol in aanwezigheid van de groep af en worden weer geheel zichzelf. De tekst kan opnieuw gelezen worden. De groep wordt afgesloten. De bibliodramaleider functioneert hierbij als procesbegeleider. Deze bezit deskundigheid binnen deze actie-driehoek: in Schriftuur, persoonlijke begeleiding en groepsdynamieken.

De praktijkberichten bezien

We bezien onder de kopjes ‘groep’, ‘inspiratie’ en ‘actie-driehoek’ de drie praktijkberichten ‘Bibliodrama in context’, steeds achtereenvolgens de schoolsituatie, de KPV-groep en de protestantse gemeente.

Groep		
1. Schoolsituatie De docent weet dat zij ‘verleidings’-strategieën moet gebruiken om de leerlingen betrokken te krijgen. De schoolcontext heeft altijd een ‘moeten’ in zich. Je moet meedoen. Je moet doen wat de docent	aanbiedt. Zo ook bij bibliodrama: de docent kiest het doel: ‘geloofs- en symbooltaal leren verstaan’, ‘kijken en luisteren zonder oordeel, dit om te ontdekken wat geloven kan betekenen’. De docent wijst de rollen aan, waaruit de leerlingen kun-	nen kiezen. De ‘verleiding’ heeft succes: de leerlingen bouwen het toneel op, stappen in de rollen en geven deze vorm vanuit hun eigen leven. Graag deelnemen en verbondenheid met de thematiek zijn niet honderd procent haalbaar.

2. KPV-groep

De KPV-leider constateert een zekere spanning in de groep: ‘we doen het om geloofscommunicatie te bevorderen’, ‘drama roept het verborgene wakker’. Het kan je brengen bij dingen die je eerst niet zag, besepte

of beleefde: oud verdriet, regieverlies, vreugde, begrip voor anderen. De geconstateerde spanning hoeft geen tegenzin te zijn. In KPV-groepen is een kwetsbare openhartigheid basis voor ontwikkeling. Bibliodrama doet daar nog eens een

extra beroep op. Dat de supervisor opmerkingen als tegengeluiden duidt, is opmerkelijk, zeker gezien het hoge energieniveau tijdens de actie en het gemak waarmee de groep zich lijkt te vinden in de niet zelf gekozen thematiek.

3. Protestantse gemeente

De deelnemers komen zelf, hebben ervoor gekozen. De groep bestaat al. Men komt vrijwillig en graag:

de groep heeft aanwas. De samenstelling van de groep is aanvankelijk een punt van aandacht: zijn de verwachtingen af te stemmen

en verenigbaar? De thematiek van het bibliodrama wordt hier bepaald door de tekst voor de preek. Dat accepteert iedereen.

Inspiratie

1. Schoolsituatie

Leslokalen zijn niet erg sfeer scheppend. Vijftig lesminuten zijn ook nog eens beperkend. Aan de leerlingen wordt in de eerste plaats in de drama-actie een beleving gebo-

den, waarop de docent niet zal doorvragen. De rollen worden met verve gespeeld, met veel vrijheid. Er zijn ook gesprekjes op louter inhoudsniveau. Over de persoonlijke beleving wordt helaas niet

openlijk gecommuniceerd. Een schriftelijke opdracht faciliteert overigens wel enige doorwerking. Alleen de docent neemt kennis van de rijkdom daarvan.

2. KPV-groep

Op naar een niet-alledaagse ruimte: bibliodrama is bijzonder. Bovendien is er ruim tijd voor actie en verwerking. Het doel is om ‘het verborgene wakker te roepen’ (betekenisverruim-

ming!). Dat lukt. De eerste interactie tussen de engel en Zacharias overvalt iedereen. De scène is zo bepalend, dat er geen nieuwe volgt. De supervisor voorziet dat het uitgesprokene in de actie veel onuitge-

sproken betekenissen zal oproepen en zo het begrip en de werking van de tekst zal vergroten. Uitvoerige uitwisseling zal hiertoe bijdragen.

3. Protestantse gemeente Er wordt voor gekozen om één ontmoeting op diverse wijzen gestalte te geven. De opwarming van de rollendragers in een eigen supportgroepje garandeert een variëteit aan belevingselementen. Als	het de tekst niet overbodig maakt, mag alles worden ingevuld. Tamar en Juda krijgen in diverse scènes over dezelfde ontmoeting zeer verschillende gezichten. De groepsleden worden in de uitwisseling aan hun eigen levenssituaties	herinnerd en vertellen erover. Dit verhaal kan voor anderen een nieuwe boodschap betekenen, opgeroepen dus door de actie rondom de tekst. Dat is de creatieve werking van bibliodrama.
Actie-driehoek		
1. Schoolsituatie Voor bibliodrama, waarin individuele deelnemers, de groep en de tekst elkaar kunnen versterken, is de bereidwilligheid tot openheid en uitwisseling van ervaringen een must. Deze rust op haar beurt op een	betrouwbare toezegging van confidentialiteit over hetgeen men meemaakt. In een klas-context is de docent in veel gevallen de enige garantie voor veiligheid. Daardoor echter is de bibliodramatische actieradius beperkt. Het	zijn een aantal uitgelezen werkvormen die kans maken in een schoolsituatie. Zij eindigen meestal in een groeps gesprek, over een thema, leidend tot meer kennis of inzicht.
2. KPV-groep Er gaat een enorme kracht uit van de verrassende interactie tussen twee deelnemers in hun rollen. Die interactie zet de gehele groep op	scherp. De groep is klaar voor nieuwe gezichtspunten, discussie, twijfel, ergernis, en andere zaken. De supervisor gaat mee met die golf. Zij stopt wel	de actie, maar niet de flow! Het kringgesprek brengt nieuwe impulsen, voor het groepsproces, het verstaan van de tekst en de beleving van de deelnemers.
3. Protestantse gemeente De rollen worden voorbereid in een groepje rondom de rollenspelers. Toch is het de actie, het spel zelf, dat de echte betekenis oproept.	Het gaat altijd anders dan voorbereid is, en dat is de eigen kracht, creatieve werking van bibliodrama. In de slotronde geeft de bibliodramaleider de kans	om ervaringen in de rol, ervaringen uit het eigen leven en de 'stem' van de tekst naast elkaar te zetten.

Vrijmoedige gedachten bij elk van de situaties

1. Schoolsituatie

Kan bibliodrama zonder belevingscommunicatie? De lestijd is daartoe te kort.

De docent schreef: ‘het gaat om korte werkvormen’. Dat klonk veelbelovend: werkvormen die een uitgangspunt vormen voor een gesprek in de klas. Wij zouden het bibliodramatische *warming ups* noemen ten behoeve van een uitwisseling van meningen, gedachten, ervaringen.

Dat zou heel goed raken aan de geformuleerde doelstelling van de docent: anders leren kijken en luisteren, ontdekken wat geloven zoal is.

Het verslag van het sluitingsritueel van de godsdienstlessen op de middelbare school getuigt overigens van een bijzondere docent! Een belevenis!

2. KPV-groep

De start verdient hier niet de schoonheidsprijs. Een echte *warming up* van de groep ontbreekt. Stoelen klaarzetten kun je nauwelijks zo noemen. De leider begint gewoon te lezen. Gelukkig doet iedereen mee.

De spelactie begint zonder een regieaanwijzing. Er komt een overval van een deelnemer, in principe op de gehele groep. Eigenlijk werkte die ene actie als een *warming up*. Het is jammer dat dit niet uitkomt bij verdere bibliodramatische spelactie.

Het resulteert echter wel in een gesprek, in geloofscommunicatie. Dat was haar doel.

3. Protestantse gemeente

Het aankleden van de diverse personen (inrollen) in een klein groepje blijkt krachtig te werken. De begeleider besluit om maar één scène te doen, met een realistische blik op de klok. Het overkomt hem helaas dat hij vergeet de spelers te ontrollen.

Het zou praktisch zijn om bij de uitwisseling (nagesprek) in te voeren, dat elke persoon direct na het vertellen over de beleving in de rol, in de groep zou zeggen: ‘Nu ben ik niet meer Juda/Tamar, maar ... (eigen naam)’.

Je omissie schriftelijk goed maken is klasse!

De bibliodramaleider zegt iets over het vertrouwen dat hij krijgt. Hij stelt zijn optreden daarvan afhankelijk. Het is natuurlijk prima daar dankbaar voor te zijn, maar vertrouwen heb je doorgaans verdiend. Het vertrouwen hangt samen met de kwaliteit van de begeleider: Schriftuurlijk deskundig, goede vormgever, bekwaam persoonlijk begeleider, een empathische interviewer, oog voor de stillen in de groep, het groepsproces begeleiden, en de tijd bewaken, zodat iedereen ‘geland’ naar huis kan.

Conclusie

Gelijk een briljant schittert bibliodrama.

De schepper in de mens bewerkt het! <

Jan (drs. J.) Lap en Marjorie (drs. M.) Lap-Streur zijn oprichters van LapStreur social engineering, een centrum voor psychodrama, coaching en supervisie, organisatietrainingen en therapie. Zij hebben de vorm van bibliodrama op basis van psychodrama in Nederland ontwikkeld en vorm gegeven. Zij verzorgen ook opleidingen op hun werkgebied. info@lapstreur.nl; www.lapstreur.nl